DE CONFLAGRATIONE AGRI PVTEOLANI, SIMONIS PORTII NEAPOLITANI EPISTOLA.

FLORENTIAE
M D LI.

ILLVSTRISS. D. PETRO A TOLETO PRINCIPI VILLAE FRANCAE, REGNI Neapolitani Proregi, & militum Imperatori. Simon Portius. S. D.

VLTA sunt, quæ etsi naturali ratione eueniãt, quia tamen raro contingunt, portenta hominibus: atque iis maximè, qui rumore potius ea quàm visu percipiunt, videri solent. Quamobrem ne de eo, quod nuper anno scilicet à partu Virginis M.D.XXXVIII. campis accidit Puteolanis, falsum aliquid ad te deferatur: cùm mea omnia, atque hæc præcipue, quæ ad nostra studia adtinent, me tibi debere sentiam: eius rei totius historiam breui recensere, & quod Philosophi propriũ munus est, causas tibi aperire constitui: rem haud ingratam me facturum existimans. Vidisti tu quidem conflagrationẽ, & vniuersam Puteolorum regionẽ lustrasti. est ea vicina mari, aquis calidis, & lutoso sulfure abundans: montes habet à septentrione & meridie, qui ad mare vsque procurrũt, vbi cauernæ multæ & magnæ caloris vim plurimam cohibent. Fuit hæc regio biennio ferè magnis terræmotib. agitata: vt nulla in ea superesset domus integra, nullum ædificiũ, quod non certã & proximã ruinam minaretur. At vero. V. & IIII. Cal. Octobr. perpetuis diebus, noctibusque terra commota est: mare passib. fere. CC. recessit. quo quidẽ loco & ingentem piscium multitudinẽ accolæ capere, & aquæ dulces prosilire visæ fuerunt. III. tandem Cal. magnus terræ tractus, qui inter radices montis, quem Barbarum incolę appellant, & mare iuxta Auernum,

iacet:sese erigere videbatur, & montis subito nascen tis figuram imitari. Eo ipso die hora noctis. II. istæ terræ cumulus, aperto veluti ore, magno cum fremitu, magnos ignes euomuit: pumicesque & lapides, cinerisque fœdi tantã copiam, vt quæ adhuc extabant Puteolorũ ædificia operuerit, herbas omnes texerit, arbores fregerit, pendentemque vindemiam ad sextũ vsque lapidem in cineres verterit, aues quoque, & nonnullas quadrupedes bestias interemerit: fugiẽtib. per tenebras Puteolanis cum natis, & vxoribus & magno gemitu eiulatuque Neapolim sese recipientibus. Qui quidẽ cinis ad LX. fere passuum milia exhalationis vi proiectus est. atque quod mirum videri potest, propè voraginem, siccus: longe vero, lutosus & humidus cecidit. Verùm quod omnem superat admirationem, mons circum eam voraginem, ex pumicibus, & cinere, plusquã. M. passuum altitudine vna nocte congestus aspicitur. in quo multa quidem inerant spiramenta, è quibus duo nunc supersunt, alterum iuxta litus, quod procurrit ad Auernũ: alterum in ipso montis medio. Auerni magna pars operta cinere, Balnea illa tot sæculis celebrata, quæque tot ægris salutẽ præstabãt, cinere sepulta iacent. Durat & hoc incẽdium ad hanc vsque diem, cum aliqua tamen interpollatione: cuius ego mox, quod pollicitus sum, causas naturæ conuenientes, explicare tentabo. Quæ natura raro fiunt, non vna ratione oriuntur: cum eorum quædam certis careãt definitisque causis, cuiusmodi sunt quę temere & casu fiunt: alia verò non sine certis causis, tametsi ea quoque raro eueniant. huius generis sunt, luminarium defectus, igneę exhalationes, terræmotus. Sed cum hoc, de quo agimus, incendium, post magnos fuerit terræmotus; de terræmotu prius pau-

eã quædam dicenda sunt, è quibus quæ ad hiatũ pertinent, commodius explicabuntur. Sol in terrã agens humidam, fumũ ex ea quendam educit: qui si crassior fuerit & humidior, vapor dicitur, & humida gignit, vt nubes, pluuias, aquasque perennes. sin siccior, quẽ exhalationem Aristoteles nuncupauit, sicca gignit & arida. Fumus hic in terræ antris & cauernis genitus, aut inde totus effluit, aut totus coërcetur: vel partim quidẽ effluit, partim coërcetur. Si totus effluit, vi sua propellit aërẽ & generat ventos: sin coërcetur totus, vel à meatibus & rimis ac arentis terræ soliditate; vel à crebris imbribus, quib. terrę meatus occluduntur, vel à vicino mari, quod suo tum frigore tum fluctu, fumos illos in terræ viscera repellit; tunc cum ignei sint, & vi coërceantur, egressum motu velocissimo quærentes, terrã cõmouent, terræmotusque efficiũt magnos. si verò partim egrediãtur, partim sub terras coërceãtur, leues fiunt terræmotus: vi nanque imminuta, quæ egreditur pars, aẽrem; quę, cohibetur terrã mouet. Cæterùm non est prætereunda causa illa superior, quã Astrologi amplectuntur; stellarũ videlicet cõuentus, solisque & lunæ defectus. Fuerunt hæc omnia tẽporibus his primũ quidem, Martis cum Saturno congressus in Virgine proximo solstitio, qui exhalationes gignere, terręmotusque excitare consueuit. Fuere etiã non modò hoc, sed præterito quoq. anno lunæ defectus ac cometæ. Spectanda item sunt tẽpora terræmotibus apta, ver & autumnus; quibus tum humiditatum, tum caloris incrementa fiunt. vnde sol & vapores gignit & exhalationes: quorum generationem multo suo frigore prohibet hyems, multoque calore æstas. Hæc de causis quas efficientes Philosophi vocant terræmotuum: deque eorundẽ temporibus.

Quibus accedit, quòd proxima æſtas pluuiis afflueñs, autumni potius quàm æſtatis naturã tenuit: vnde mirum videri non debet, ſi frequentiores paſſa eſt regio noſtra terræmotus. Soli enim gignendis exhalationibus vberiorem aptioremque materiã tempora ſuppeditarunt. Aptior porro terræmotibus hora, diluculũ eſt: ea ratione, quòd Sol ad nos rediens, terrę cogit frigiditatem, quæ egreſſum prohibet exhalationibus vnde magna vi illæ, celeritateque motæ; terram concutiunt. Quin & meridies idoneus quòd Sol exhalationes ſupernas diſsipet, educatque infernas, quæ terrã mouent; qua ratione ſit in ſuperficie tranquillitas, & intra viſcera motio. Locus verò, qui maximè terræmotibus quatitur, has natura ipſa ſortitus eſt conditiones: vt ſit mari finitimus, eiuſque terra velut ſpongia ſit poris affluens & cauernis. quibus omnibus Puteolanus ager obnoxius, frequentes patitur terræmotus. Nunc igitur exhalationes in profundo multæ cõgregatæ, egredi quærentes, quo propius ad locũ vnde egreſſuræ erant accedebãt, eo maiore vi terræ partes proximas quatiebant; idque in cauſa fuit, vt terræmotus eſſent diebus illis perpetui. Demum exhalationes hæ motu velociſsimo materiã in ea regione bituminoſam, atque igne peruſtam, in terræ cauernis clauſam inflammarunt, atque eã magna vi propulſam eiecerunt. Voraginis igitur hæ cauſæ reddi poſſunt. Sed cum plura voraginem hanc, & terræ hiatũ præceſſerint, ignemque egredientẽ comitentur; ſigillatim eorum omniũ rationes exquirere, non ab re fuerit. Mare primũ receſsit; non alia profecto ratione, niſi quòd exhalationes exitũ quærentes, terram rarefecerunt, quæ veluti ſitiens, aquã per ſuas rimulas hauſit. quo factum eſt, vt pars illa terræ, quæ mari prius alluebã-

tur, ficca remanserit, & cinere & lapillis litus in altū se sustulerit. Præcessit etiam aqua frigida scaturiens; quod inde contigit, quoniam aqua è terra ob exhalatione prominente compressa, vberius emanauit, terra exitui aquæ cedēte, & in imum delapsa, mox exhalationum egredi quærentiū vi est sublata. Hęsitarunt quidam, an ignis ille in bitumine præesset, an potius exhalationū motione accensus fuerit. Responsumque à nobis est, materiam quidem illam antea arsisse: argumento, quòd aquæ quæ iuxta eam scaturiebant, calidæ erant; verùm exhalationū impetu, & excūdi vim & incendium maius accepisse. Dubitant alii, cur non semper inde fumus exeat, aut non semper fremitus exaudiatur; sed interuallis tēporis quibusdā quiescere videatur. Huius rei illud in causa est, quòd primis diebus os voraginis erat angustum: flamma item illa ab intimis terræ visceribus prodiens, cùm in procinctu, & voraginis ori proxima erat, magno cum fremitū erupit: deinde dum exhalationis altera pars, à terrę profunditatibus ad os voraginis moueretur, non poterat fremitus ab iis, qui longe erant, percipi. Quòd vero cinis egrediens, vicinis locis ficcior; at longinquioribus cadat humidior. Eius rei illud in causa esse existimo, quod egrediens ab ardore siccior efficitur; at verò cùm longius cadere nequeat, nisi prius ad aëris mediam perueniat regionem, crassior ibi & humidior fit, itaque descendit. Sed de tēpore quo incendiū hoc duraturū fit, quærunt rudiores, quibus à me fuit dictum, hoc ignorari, nec sciri aliter posse, nisi librata materia, qua ignis ille alitur. Verum qui Vesevi incendium huic Puteolano comparauerit, facile intelliget, non minori tempore duraturū hoc, quàm illud; cum magnum terræ spatium, imo totus ager Pu-

teolanus, sulfureo bitumine plenus sit, vt habeat ignis ille aptam,& non cito defecturam materiam.

Atqui quid hæc portendant nonnulli anxie quærunt.ego verò cum Peripateticis dico,nullam præsentionis istius certam esse causam: tametsi Cicero portentis multum tribuat,multum etiam detrahat. Quare ego, quod à me alibi disputatum est, nihil certi hæc significare,præter siccitatem,affirmo: cui frugũ penuria succedere consueuit. quin & pestem multis ante seculis accidisse accepimus. Astrologi intestina bella sequutura prædicant.corpora nanque ob superiores squallores ita arserunt,vt animus ad iram pronior sit,sed ex accidẽti, ista omnia siccitatẽ sequũtur, vt in libris Meteor. demonstrauimus. Si qui sunt qui aliter sentiant, illorum rationibus doceri nunquam recusabo. Aristoteles similia contigisse in Heraclea ciuitate Ponti,& in sacra insula Aetoli scriptum reliquit. Imperante quoque Tito, anno secũdo imperii, Vesuuius mons ab altero vertice magnos eructauit ignes. Item, Cæsare Augusto, Tito, & Antonino quarto, atque Diocletiano imperantibus;nec non L. Martio, ac Sex. Iulio Coss. in Arime insula, aperta huiusmodi voragine simile natum dicitur incendium. vnde tanti eruperunt ignes, anno salutis. 1300. vt tota modò non insula conflagrauerit. Sed huius rei causas aliàs explicabo. Hæc igitur mi Mecœnas scribenda duxi; ne Harioli, somniorumque interpretes, ac vulgares Astrologi alio trahãt,quę natura duce proueniunt.

